

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

કે. એમ. મેથ્યુ વગેરે

વિરુદ્ધ

કે. એ. અબ્રાહમ અને અન્ય વગેરે

ઓગસ્ટ ૨૩, ૨૦૦૨

[ન્યાયમુર્તિઓ યુ.સી. બેનર્જી અને કે.જી. બાલકૃષ્ણન]

પ્રેસ એન્ડ રજીસ્ટ્રેશન ઓફ બુક્સ એક્ટ, ૧૮૬૭-કલમ ૭-અખબારના પ્રકાશનોના મેનેજિંગ એડિટર, ચીફ એડિટર અને રેસિડેન્ટ એડિટર સામે ફરિયાદ-તેમની જાણકારીમાં બદનક્ષીકારક બાબત પ્રકાશિત થઈ હોવાનો આક્ષેપ-મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા ગુનાની નોંધ લેવી અને સમન્સ જારી કરવા-અપીલકર્તાઓ દ્વારા કાર્યવાહી રદ કરવા માટેની અરજીઓ એવા આધારે ફાઈલ કરવામાં આવી કે જે સંપાદકનું નામ આવા પ્રકાશનમાં છપાયેલું હોય તેની સામે જ કાર્યવાહી થઈ શકે-હાઈકોર્ટે અરજી ફગાવી દીધી-અપીલમાં ઠરાવ્યું કે, અપીલકર્તાઓ કે જેઓ આવા પ્રકાશન પર નિયંત્રણ ધરાવતા હતા તેમની સામે

કોઈ વૈધાનિક મુક્તિ નથી-આમ અપીલકર્તાઓ સામે શરૂ કરવામાં આવેલી ફોજદારી કાર્યવાહી રદ કરવા માટે કોઈ ખાતરીપૂર્વકનું કારણ નથી-ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦, કલમ ૩૧૯ અને ૫૦૦-કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજર, ૧૯૭૩, કલમ ૪૮૨.

અપીલકર્તાઓ કે જેઓ કાં તો મેનેજિંગ એડિટર, ચીફ એડિટર અથવા તેમના દ્વારા પ્રકાશિત અખબારોના રેસિડેન્ટ એડિટર છે તેમની સામે ફોજદારી ફરિયાદો દાખલ કરવામાં આવી હતી. એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે અપીલકર્તાના અખબારમાં બદનક્ષીકારક બાબત પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી, જે તેમની જાણકારીમાં હતી અને આ રીતે તેમણે બદનક્ષીનો ગુનો કર્યો હતો. મેજિસ્ટ્રેટે ગુનાની નોંધ લીધી અને સમન્સ જારી કર્યા. અપીલકર્તાઓએ કાર્યવાહી રદ કરવા માટે અરજીઓ દાખલ કરી હતી કે તેઓ કથિત બદનક્ષીકારક પ્રકાશન માટે બદનક્ષીના ગુના માટે કાર્યવાહી કરવા પાત્ર નથી કારણ કે તેઓ આવા પ્રકાશનોના સંપાદકો ન હતા. હાઈકોર્ટે અરજીઓ ફગાવી દીધી હતી. આથી આ અપીલો.

અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે તેઓ પ્રકાશનોમાં સંપાદક તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા ન હતા, તેમના નામ કાં તો ચીફ એડિટર, મેનેજિંગ એડિટર અથવા રેસિડેન્ટ એડિટર તરીકે છાપવામાં આવ્યા હતા અને સંપાદક તરીકે નહીં.

આમ પ્રેસ એન્ડ રજીસ્ટ્રેશન ઓફ બુક્સ એક્ટ, ૧૮૬૭ની કલમ ૭ ને ધ્યાનમાં લેતા તેમની સામે કોઈ પ્રથમ દષ્ટિએ કેસ બની શકતો નથી અને જે સંપાદકનું નામ આવા પ્રકાશનોમાં છપાયેલું હોય તેની સામે જ કાર્યવાહી થઈ શકે છે.

અપીલ ફગાવી દેતા, અદાલતે

ઠરાવ્યું: ૧. પ્રેસ એન્ડ રજીસ્ટ્રેશન ઓફ બુક્સ એક્ટ, ૧૮૬૭ માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ દર્શાવે છે કે જે સંપાદકનું નામ અખબારમાં છપાયેલું હોય તેની વિરુદ્ધ એવી ધારણા રાખવામાં આવશે કે તે પ્રકાશનનો સંપાદક છે અને તે પ્રકાશન માટેની વિષયવસ્તુ પસંદ કરવા માટે જવાબદાર છે. જોકે, ચીફ એડિટર, રેસિડેન્ટ એડિટર અથવા મેનેજિંગ એડિટર સામે આવી સમાન ધારણા બાંધી શકાય નહીં, તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષ હજુ પણ આક્ષેપ કરી શકે છે અને સાબિત કરી શકે છે કે તેઓ જાણકાર હતા અને બદનક્ષીકારક સમાચાર આઈટમના પ્રકાશન માટે જવાબદાર હતા. અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળની ધારણા પણ ખંડનપાત્ર ધારણા છે અને તે અન્યથા સાબિત કરી શકાય છે, જે પોતે જ સૂચવે છે કે સંપાદક સિવાય અન્ય કોઈ પણ અખબારમાં પ્રકાશન માટેની બાબત પસંદ કરવા માટે જવાબદાર હોઈ શકે છે. (૬૬૯-ડી, ઈ)

૨.૧. મેનેજિંગ એડિટર, રેસિડેન્ટ એડિટર અથવા ચીફ એડિટર સામે

અખબારમાં કોઈ પણ બાબતના કથિત પ્રકાશન માટે કોઈ વૈધાનિક મુક્તિ નથી કે જેના પર આ વ્યક્તિઓ નિયંત્રણ રાખે છે. (૬૬૭-જી, એચ)

૨.૨. વર્તમાન કિસ્સામાં, 'સંપાદક' એ આગળ આવીને ગુનો કબૂલ્યો ન હતો કે તે પ્રકાશિત થયેલ કથિત બદનક્ષીકારક બાબત પસંદ કરવા માટે જવાબદાર વ્યક્તિ હતો. તે દરેક કિસ્સામાં પુરાવાનો વિષય છે. જો ફરિયાદ માત્ર 'સંપાદક' સામે જ ચલાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવે કે જેનું નામ અખબારમાં છપાયેલું હોય અને જેની સામે અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ વૈધાનિક ધારણા હોય, અને જો આવો 'સંપાદક' એ સાબિત કરવામાં સફળ થાય કે તે અખબારમાં પ્રકાશિત કથિત બદનક્ષીકારક બાબતની પસંદગી પર નિયંત્રણ રાખનાર 'સંપાદક' ન હતો, તો ફરિયાદ પક્ષ વાસ્તવિક ગુનેગાર સામે તેની ફરિયાદનું નિવારણ કરવા માટે કોઈ ઉપાય વિના રહી જશે. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજરની કલમ ૩૧૯ હેઠળ અદાલતને સત્તા આપવામાં આવી છે કે જે વ્યક્તિઓ ગુનામાં દોષિત જણાતી હોય તેની સામે કાર્યવાહી કરવી પરંતુ આવી સત્તાઓ મર્યાદાઓ દ્વારા ઘેરાયેલી છે. આમ અપીલકર્તાઓ સામે શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીને રદ કરવા માટે કોઈ ખાતરીપૂર્વકનું કારણ નથી અને શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહી કાયદા અનુસાર ચાલુ રાખવી જોઈએ. (૬૭૦-ઈ-એચ)

સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિ. ડૉ. આર.બી. ચૌધરી અને અન્ય, (૧૯૬૭) ૩

એસસીઆર ૭૦૮; હાજી સી.એચ. મોહમ્મદ કાયા વિ. ટી.કે.એસ. એમ.એ. મુથુકોયા, [૧૯૭૯] ૧ એસસીઆર ૬૬૪; કે.એમ. મેથ્યુ વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ અને અન્ય, [૧૯૯૨] ૧ એસસીસી ૨૧૭, અલગ પાડવામાં આવ્યા.

સ્ટેટ ઓફ બિહાર વિ. રાજેન્દ્ર અગ્રવાલા, [૧૯૯૬] ૮ એસસીસી ૧૬૪ અને સંતોષ દે અને અન્ય વિ. અર્ચના ગુપ્તા અને અન્ય, [૧૯૯૪] ૨ એસસીસી ૪૨૦, સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

ફોજદારી અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: ફોજદારી અપીલ નં. ૭૧૦/૧૯૯૮.

કેરળ હાઈકોર્ટના ૯/૧૦/૧૯૯૭ ના ફોજદારી એમ.સી. નં. ૨૬૦/૧૯૯૭ના ચુકાદા અને આદેશ પરથી.

સાથે

ફોજદારી નં. ૮૪૯ અને ૮૪૮૮/૨૦૦૨.

એફ.એસ. નરીમાન, એસ.કે. ધોળકિયા, એલ. નાગેશ્વર રાવ, વિજય બહુગુણા, ઈ.એમ.એસ. અનમ, ફઝલીન અનમ, જે.બી. જોશી, રાજશેખર રાવ, કુમારી ઈન્દુ મલ્હોત્રા, સંજીવ સેન, ડી.એન. રાય, આર.એન. કરંજવાલા, કુમારી માલિની પોદુવાલ, સી. જયરાજ, એમ.કે.ડી. નંબુદિરી, એ.પી. મયી, રૂચા મયી,

સી.કે. શસી વતી નિલેશ એ. પંડ્યા, કુમારી રૂબી સિંઘ આહુજા (હાજર નથી), જાવેદ મહમૂદ રાવ, નંદિની ગોરે, અર્જુન બોબડે, માણિક કરંજવાલા, સુભાષ શર્મા, કુમારી લેન્સિંગલુ રોંગમેઈ અને રણજી થોમસ, હાજર રહેલા પક્ષકારો વતી:

અદાલતનો ચુકાદો કે.જી. બાલકૃષ્ણન, જે. દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

લીવ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

આ અપીલોમાં કાયદાના સમાન પ્રશ્નો ઉદભવે છે; તેથી આ સામાન્ય ચુકાદા દ્વારા તેમનો નિકાલ કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાઓ કાં તો મેનેજિંગ એડિટર, ચીફ એડિટર અથવા તેમના સંબંધિત અખબાર પ્રકાશનોના રેસિડેન્ટ એડિટર છે. અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ અલગ ફોજદારી ફરિયાદો દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે તેમના અખબાર પ્રકાશનોમાં બદનક્ષીકારક બાબત પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી અને આ અપીલકર્તાઓ જાણકાર હતા અને તેઓ આવા પ્રકાશન માટે જવાબદાર હતા અને આ રીતે તેમણે અન્ય સંલગ્ન ગુનાઓ ઉપરાંત બદનક્ષીનો ગુનો કર્યો હતો. આ તમામ કિસ્સાઓમાં, મેજિસ્ટ્રેટે ગુનાઓની નોંધ લીધી હતી અને આ અપીલકર્તાઓને સમન્સ જારી કર્યા હતા. અપીલકર્તાઓએ તેમની સામેની કાર્યવાહીને પડકારી હતી અને દલીલ કરી હતી કે પ્રેસ એન્ડ રજીસ્ટ્રેશન ઓફ બુક્સ એક્ટ, ૧૮૬૭

(ત્યારબાદ "અધિનિયમ" તરીકે ઓળખાય છે) ની કલમ ૭ ને ધ્યાનમાં લેતા, તેઓ કાર્યવાહી કરવા પાત્ર નથી અને અખબારના સંપાદક જેનું નામ તે પ્રકાશનના "સંપાદક" તરીકે છપાયેલું હોય તે જ આવા બદનક્ષીકારક પ્રકાશન માટેના કોઈપણ ગુના માટે કાર્યવાહી કરવા પાત્ર છે.

ફોજદારી અપીલ નં. ૭૧૦/૧૯૯૮ માં અપીલકર્તા "મલયાલમ મનોરમા" ના ચીફ એડિટર છે, જે કેરળ અને અન્ય સ્થળોએ બહોળો ફેલાવો ધરાવતું દૈનિક છે. આ કેસમાં અપીલકર્તાના જણાવ્યા મુજબ, તેઓ "મલયાલમ મનોરમા" ના ચીફ એડિટર છે અને આ પ્રકાશન માટે એક સંપાદક પણ છે જેઓ જ અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળની વૈધાનિક ધારણાને ધ્યાનમાં લેતા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૫૦૦ હેઠળના ગુના માટે જવાબદાર ગણી શકાય.

એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૩૯૯/૨૦૦૧ માંથી ઉદભવતી ફોજદારી અપીલમાં, અપીલકર્તા ઈન્ડિયન એક્સપ્રેસ, જનસત્તા અને ફાઈનાન્સિયલ એક્સપ્રેસ અને અન્ય પ્રકાશનના મેનેજિંગ એડિટર છે. અપીલકર્તા અને અન્ય લોકો સામે ફોજદારી ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી જેમાં આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે ૨૧ જાન્યુઆરી, ૧૯૯૨ ના રોજ "જનસત્તા" માં સમાચાર આઈટમ પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી જે ફરિયાદ પક્ષના જણાવ્યા અનુસાર બદનક્ષીકારક હતી અને આ રીતે અપીલકર્તાએ આઈપીસીની કલમ ૫૦૦ હેઠળ

ગુનો કર્યો હતો. ફરિયાદ રાજસ્થાનના કોટામાં જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

એસ.એલ.પી. (ફોજદારી) નં. ૫૨૦/૨૦૦૦ માંથી ઉદભવતી ફોજદારી અપીલમાં અપીલકર્તા "હિન્દુસ્તાન" નામના દૈનિકના રેસિડેન્ટ એડિટર હતા, અને તે ફરિયાદ પક્ષે આક્ષેપ કર્યો હતો કે તે અખબાર ("હિન્દુસ્તાન") માં ૭/૧૨/૧૯૮૬ અને ૮/૧૨/૧૯૮૬ ના રોજ પ્રકાશિત કેટલાક લેખો બદનક્ષીકારક હતા અને તે દ્વારા અપીલકર્તાએ આઈપીસીની કલમ ૫૦૦ હેઠળ ગુનો કર્યો હતો.

આ તમામ કિસ્સાઓમાં, સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટે ફરિયાદમાં આક્ષેપ કરાયેલા ગુનાની નોંધ લીધી અને અપીલકર્તાઓને પ્રક્રિયા જારી કરી અને અપીલકર્તાઓએ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજરની કલમ ૪૮૨ હેઠળ કાર્યવાહી રદ કરવા માટે અરજીઓ દાખલ કરી હતી કે તેઓ કથિત બદનક્ષીકારક પ્રકાશન માટે બદનક્ષીના ગુના માટે કાર્યવાહી કરવા પાત્ર નથી કારણ કે તેઓ આવા પ્રકાશનોના સંપાદકો નથી. અપીલકર્તાઓ દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલ હાઈકોર્ટ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી ન હતી અને તે કાર્યવાહીમાં પસાર કરવામાં આવેલા વિવાદાસ્પદ આદેશોને અમારી સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યા છે.

અમે અપીલકર્તાઓ વતી વિદ્વાન વકીલ તેમજ પ્રતિવાદીઓ વતી વકીલને સાંભળ્યા છે. અગાઉ નોંધ્યું તેમ, અપીલકર્તાઓની દલીલ એ છે કે અધિનિયમની કલમ ૭ ને ધ્યાનમાં લેતા, અપીલકર્તાઓ સામે પ્રથમ દૃષ્ટિએ કોઈ કેસ બની શકતો નથી અને જે સંપાદકનું નામ આવા પ્રકાશનોમાં છપાયેલું હોય તેની સામે જ કાર્યવાહી થઈ શકે છે.

પ્રેસ એન્ડ રજીસ્ટ્રેશન ઓફ બુક્સ એક્ટ, ૧૮૬૭ ની કલમ ૭ નીચે મુજબ છે:

"૭ જાહેરનામાની ઓફિસ નકલ પ્રથમ દૃષ્ટિએ પુરાવો ગણાશે.—કોઈપણ કાનૂની કાર્યવાહીમાં, ભલે તે દીવાની હોય કે ફોજદારી, આ અધિનિયમ દ્વારા આવા જાહેરનામાની અભિરક્ષા રાખવા માટે સશક્ત કરવામાં આવેલી કોઈ અદાલતના સિક્કા દ્વારા પ્રમાણિત ઉક્ત જાહેરનામાની નકલ રજૂ કરવી, અથવા સંપાદકના કિસ્સામાં, અખબારની નકલ જેમાં સંપાદક તરીકે તેનું નામ છપાયેલું હોય તે (જ્યાં સુધી વિરુદ્ધ સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી) જે વ્યક્તિનું નામ આવા જાહેરનામામાં સહી કરેલું હોય અથવા આવા અખબારમાં છપાયેલું હોય તેની સામે પૂરતો પુરાવો માનવામાં આવશે કે ઉક્ત વ્યક્તિ અખબારના દરેક ભાગનો પ્રિન્ટર અથવા પબ્લિશર અથવા પ્રિન્ટર અને પબ્લિશર હતો (જેમ ઉક્ત જાહેરનામામાં

શબ્દો હોય તે મુજબ) કે જેનું શીર્ષક જાહેરનામામાં દર્શાવેલ અખબારના શીર્ષક સાથે સુસંગત હોય, અથવા અખબારના તે અંકના દરેક ભાગનો સંપાદક કે જેની નકલ રજૂ કરવામાં આવી છે."

અધિનિયમની કલમ ૧ માં "સંપાદક" શબ્દની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ આપવામાં આવી છે:

"'સંપાદક' એટલે તે વ્યક્તિ જે અખબારમાં પ્રકાશિત થતી વિષયવસ્તુની પસંદગી પર નિયંત્રણ રાખે છે."

અધિનિયમની કલમ ૫(૧) ટાંકવી પણ પ્રસ્તુત છે:

"૫. અખબારોના પ્રકાશન અંગેના નિયમો.— ભારતમાં કોઈ અખબાર પ્રકાશિત કરવામાં આવશે નહીં. નીચે જણાવેલા નિયમોના પાલન સિવાય:

(૧) કલમ ૩ ની જોગવાઈઓને પ્રતિકૂળ અસર કર્યા વિના, આવા દરેક અખબારની દરેક નકલમાં તેના માલિક અને સંપાદકના નામ આવી નકલ પર સ્પષ્ટપણે છાપેલા હોવા જોઈએ અને તેની પ્રકાશન તારીખ પણ હોવી જોઈએ.

(૨)"

અધિનિયમની પ્રસ્તાવના કહે છે કે ભારતમાં છપાયેલા દરેક પુસ્તક અને અખબારની નકલોના જાળવણી માટે અને આવા પુસ્તકો અને અખબારોની નોંધણી માટે પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ અને અખબારોના નિયમન માટે જોગવાઈ કરવી યોગ્ય છે.

અધિનિયમની કલમ ૫ અખબારોના પ્રકાશન અંગેના કેટલાક નિયમો સૂચવે છે. તે કહે છે કે અખબારમાં માલિક અને સંપાદકના નામ દરેક નકલ પર સ્પષ્ટપણે છપાયેલા હોવા જોઈએ અને તેની પ્રકાશન તારીખ પણ હોવી જોઈએ. કલમ ૫ ની પેટા-કલમ (૨) વધુમાં કહે છે કે આવા દરેક અખબારના પ્રિન્ટર અને પબ્લિશરે ડિસ્ટ્રિક્ટ, પ્રેસિડેન્સી અથવા સબ-ડિવિઝનલ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ૩૦૩ હાજર થવું જોઈએ અને જાહેરનામું આપવું જોઈએ કે તે તે અખબારનો પ્રિન્ટર અથવા પબ્લિશર અથવા પ્રિન્ટર અને પબ્લિશર હતો.

એ પણ નોંધવું પ્રસ્તુત છે કે અધિનિયમની કલમ ૮એ જોગવાઈ કરે છે કે જો કોઈ વ્યક્તિ, જેનું નામ અખબારની નકલ પર સંપાદક તરીકે દેખાયું હોય, તો તે તેનું નામ આ રીતે પ્રકાશિત થયું હોવાની જાણ થયાના બે અઠવાડિયાની અંદર, ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર થઈ શકે છે અને જાહેરનામું આપી શકે છે

કે તે અંકમાં તેના સંપાદક તરીકે તેનું નામ ખોટી રીતે પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું, અને તે વતી સશક્ત કરાયેલ મેજિસ્ટ્રેટ તપાસ કરી શકે છે અને જો આવી તપાસમાં જાણવા મળે કે ઉક્ત વ્યક્તિ અખબારનો સંપાદક નથી, તો મેજિસ્ટ્રેટ તે અસરનું પ્રમાણપત્ર જારી કરી શકે છે કે કલમ ૭ તેને લાગુ પડશે નહીં.

આ જોગવાઈઓનું સંયુક્ત વાંચન એ દર્શાવશે કે કોઈપણ અખબારના પ્રકાશનના કિસ્સામાં, પ્રકાશનની દરેક નકલમાં તે અખબાર છાપનારા અને પ્રકાશિત કરનારા માલિક અને સંપાદકના નામ હોવા જોઈએ. અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ, એવી ધારણા છે કે જે સંપાદકનું નામ અખબારમાં સંપાદક તરીકે છપાયેલું હોય તેને તે પ્રકાશનના સંદર્ભમાં કોઈપણ દીવાની કે ફોજદારી કાર્યવાહીમાં સંપાદક માનવામાં આવશે અને તે હકીકત સાબિત કરવા માટે સંપાદક તરીકે તેના પર તેનું નામ છપાયેલ અખબારની નકલ રજૂ કરવી પૂરતો પુરાવો માનવામાં આવશે, અને 'સંપાદક' ને એવી વ્યક્તિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે જે અખબારમાં પ્રકાશિત થતી વિષયવસ્તુની પસંદગી પર નિયંત્રણ રાખે છે, ધારણા એ હદ સુધી જશે કે તે તે વ્યક્તિ હતી જેણે અખબારમાં પ્રકાશિત થતી વિષયવસ્તુની પસંદગી પર નિયંત્રણ રાખ્યું હતું. પરંતુ તે જ સમયે, કલમ ૭ માં સમાવિષ્ટ આ ધારણા ખંડનપાત્ર ધારણા છે અને જ્યાં સુધી વિરુદ્ધ સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી તેને પૂરતો પુરાવો માનવામાં આવશે. તેથી, તે સ્પષ્ટ છે કે જો કોઈ વ્યક્તિનું નામ અખબારમાં સંપાદક તરીકે છપાયેલું હોય, તો

પણ તે બતાવી શકે છે કે તે ખરેખર સંપાદક ન હતો અને અખબારમાં પ્રકાશિત થતી વિષયવસ્તુની પસંદગી પર તેનું કોઈ નિયંત્રણ ન હતું. કલમ ૭ માત્ર અદાલતને એવી ધારણા બાંધવા માટે સક્ષમ બનાવે છે કે જે વ્યક્તિનું નામ સંપાદક તરીકે છપાયેલું હતું તે આવા અખબારનો સંપાદક હતો, જો અદાલતમાં રજૂ કરાયેલ પ્રકાશન તે અસર દર્શાવતું હોય.

આ કિસ્સાઓમાં અપીલકર્તાઓની દલીલ એ છે કે તેઓ આ પ્રકાશનોમાં સંપાદકો તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા ન હતા અને તેમના નામ કાં તો ચીફ એડિટર, મેનેજિંગ એડિટર અથવા રેસિડેન્ટ એડિટર તરીકે છાપવામાં આવ્યા હતા અને 'સંપાદક' તરીકે નહીં અને તે અખબારમાં કોઈ પણ લેખના કથિત બદનક્ષીકારક પ્રકાશન માટે તેમની સામે કોઈ ફોજદારી કાર્યવાહી થઈ શકે નહીં.

આ લોકોની દલીલ ટકી શકે તેવી નથી. મેનેજિંગ એડિટર, રેસિડેન્ટ એડિટર અથવા ચીફ એડિટર સામે અખબારમાં કોઈ પણ બાબતના કથિત પ્રકાશન માટે કોઈપણ કાર્યવાહી સામે કોઈ વૈધાનિક મુક્તિ નથી કે જેના પર આ વ્યક્તિઓ નિયંત્રણ રાખે છે. આ તમામ કિસ્સાઓમાં, ફરિયાદ પક્ષે ખાસ આક્ષેપ કર્યો છે કે આ અપીલકર્તાઓ કથિત બદનક્ષીકારક બાબતના પ્રકાશનની જાણકારી ધરાવતા હતા અને તેઓ આવા પ્રકાશન માટે જવાબદાર હતા; અને જે મેજિસ્ટ્રેટોએ ગુનાની નોંધ લીધી હતી તેમણે ઠરાવ્યું હતું કે આ અપીલકર્તાઓ

સામે પ્રથમ દષ્ટિએ કેસ હતો. આવા સંજોગોમાં જ આ અપીલકર્તાઓ સામે સમન્સ જારી કરવામાં આવ્યા હતા.

અપીલકર્તાઓના વકીલે એ દલીલ માટે કેટલાક નિર્ણયો પર આધાર રાખ્યો હતો કે અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ, અખબારમાં કોઈપણ બદનક્ષીકારક બાબતના પ્રકાશન માટે માત્ર સંપાદક સામે જ કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. જે પ્રારંભિક નિર્ણયો પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે પૈકી એક છે સ્ટેટ ઓફ મહારાષ્ટ્ર વિ. ડૉ. આર.બી. ચૌધરી અને અન્ય, [૧૯૬૭] ૩ એસસીઆર ૭૦૮. આ એક એવો કેસ હતો જેમાં મરાઠી દૈનિકના સંપાદકીય મંડળના સભ્યો એવા ચાર વ્યક્તિઓ સામે આઈપીસીની કલમ ૫૦૦ હેઠળ ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હતી. એડિશનલ સેશન્સ જજે ઠરાવ્યું હતું કે પ્રતિવાદી ૨, ૩ અને ૪ કે જેઓ સંપાદકીય મંડળના સભ્યો હતા તેમની સામે પ્રથમ દષ્ટિએ કેસ હતો અને તેઓ દૈનિકમાં પ્રકાશિત કથિત લેખના કર્તા હતા. આ પ્રતિવાદીઓએ દલીલ કરી હતી કે સંપાદક એક મદાને હતા અને જ્યારે તેમને સીઆરપીસીની કલમ ૩૪૨ હેઠળ પૂછપરછ કરવામાં આવી ત્યારે તેમણે નિઃસંકોચપણે સ્વીકાર્યું હતું કે તેમણે બદનક્ષીકારક લેખ લખ્યો હતો અને અધિનિયમની કલમ ૫ હેઠળ આપેલા જાહેરનામામાં તેમનું નામ સંપાદક તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું. આવા સંજોગોમાં, અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે જોકે કલમ ૩૪૨ હેઠળ મદાનેનું નિવેદન આ પ્રતિવાદીઓ સામે કોઈ પુરાવો નથી કારણ કે માત્ર મદાને જ સંપાદક તરીકે

દર્શાવવામાં આવ્યા હતા, પ્રતિવાદી ૨, ૩ અને ૪ સામે કોઈ ધારણા બાંધી શકાય નહીં. અમને નથી લાગતું કે આ નિર્ણયને વર્તમાન કેસના તથ્યો પર કોઈ લાગુ પડવાની શક્યતા છે કારણ કે આ નિર્ણય મુખ્યત્વે તે મુદ્દા પર આધારિત હતો કે સંપાદકે તે હકીકત સ્વીકારી હતી કે તેઓ પ્રકાશન માટે જવાબદાર હતા.

બીજો કેસ જેનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે તે છે *હાજી સી.એચ. મોહમ્મદ કાયા વિ. ટી.કે.એસ. એમ.એ. મુથુકોયા*, [૧૯૭૯] ૧ એસસીઆર ૬૬૪. આ કેસ ચૂંટણી અરજીમાંથી ઉદભવ્યો હતો. ભ્રષ્ટ પ્રથાઓના આધારે અપીલકર્તાની વિધાનસભાની ચૂંટણી રદ કરવામાં આવી હતી. અપીલકર્તા સામે આક્ષેપ એ હતો કે તેઓ "ચંદ્રિકા" નામના મલયાલમ દૈનિક અખબારના ચીફ એડિટર હતા જેમાં અમુક લેખો અને કાર્ટૂન પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા હતા જેનો હેતુ નાગરિકોના બે વર્ગો વચ્ચે નફરત પેદા કરવાનો હતો અને આમ તેમણે ભ્રષ્ટ પ્રથા આચરી હતી. અદાલત દ્વારા એ નોંધવામાં આવ્યું હતું કે એક અબુબકર "ચંદ્રિકા" ના પ્રિન્ટર, પબ્લિશર અને સંપાદક હતા અને ચૂંટણી અરજીમાં એવી કોઈ રજૂઆત કરવામાં આવી ન હતી કે અપીલકર્તાએ અખબારમાં પ્રકાશિત વિષયવસ્તુની પસંદગી પર નિયંત્રણ રાખ્યું હતું. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે અપીલકર્તા અખબારના સંપાદક ન હતા અને અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળની ધારણા માત્ર તે વ્યક્તિ સામે જ બાંધી શકાય જે અધિનિયમના અર્થમાં સંપાદક હોય અને ચીફ એડિટર એવા અપીલકર્તા સામે ધારણા બાંધવાનું કોઈ સમર્થન ન હતું. આ

નિર્ણય પણ અપીલકર્તાઓને એ દલીલ માટે કોઈ મદદરૂપ નથી કે અપીલકર્તાઓ સામે આ અખબારોમાં પ્રકાશનના સંદર્ભમાં કરાયેલા કથિત ગુના માટે કાર્યવાહી થઈ શકે નહીં.

બીજો જે નિર્ણયનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે તે છે કે.એમ. મેથ્યુ વિ. સ્ટેટ ઓફ કેરળ અને અન્ય, [૧૯૯૨] ૧ એસસીસી ૨૧૭. અહીં આરોપી ચીફ એડિટર હતા અને તેમની સામેની ફરિયાદમાં તેમને આભારી હેતુ સિવાય કોઈ રજૂઆત કરવામાં આવી ન હતી. તે પણ સામાન્ય પ્રકારનો હતો. આ અદાલતે ઠરાવ્યું હતું કે પ્રશ્ન હેઠળના દૈનિક અખબારના ચીફ એડિટર એવા અપીલકર્તા તે દૈનિકની સામાન્ય નીતિ માટે જવાબદાર હતા અને ફરિયાદમાં ચીફ એડિટરની વાંધાજનક વિષયવસ્તુ વિશેની જાણકારી અંગે કોઈ સકારાત્મક રજૂઆત ન હોવાથી, ચીફ એડિટર સામે કાર્યવાહી થઈ શકે નહીં. અપીલકર્તાઓ દ્વારા જે પ્રથમ બે નિર્ણયોનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે તેની જેમ, આ નિર્ણય પણ તેમને કોઈ સહાયતા કરતો નથી.

અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે જે સંપાદકનું નામ અખબારમાં છપાયેલું હોય તેની સામે એવી ધારણા હોઈ શકે છે કે તે આવા પ્રકાશનનો સંપાદક છે અને પ્રકાશન માટેની વિષયવસ્તુ પસંદ કરવા માટે તે જવાબદાર છે. જોકે, ચીફ એડિટર, રેસિડેન્ટ એડિટર અથવા મેનેજિંગ એડિટર

સામે આવી સમાન ધારણા બાંધી શકાય નહીં, તેમ છતાં, ફરિયાદ પક્ષ હજુ પણ આક્ષેપ કરી શકે છે અને સાબિત કરી શકે છે કે તેઓ જાણકાર હતા અને બદનક્ષીકારક સમાચાર આઈટમના પ્રકાશન માટે જવાબદાર હતા. કલમ ૭ હેઠળની ધારણા પણ ખંડનપાત્ર ધારણા છે અને તે અન્યથા સાબિત કરી શકાય છે. તે પોતે જ સૂચવે છે કે સંપાદક સિવાયની કોઈ વ્યક્તિ પણ અખબારમાં પ્રકાશન માટેની વિષયવસ્તુ પસંદ કરવા માટે જવાબદાર હોઈ શકે છે.

એ વાત સાચી છે કે ન્યાયિક પ્રક્રિયા એ જુલમ અથવા બિનજરૂરી પજવણીનું સાધન ન હોવી જોઈએ અને મેજિસ્ટ્રેટ ગુનાની નોંધ લેતી વખતે સંતુષ્ટ થવું જોઈએ કે આરોપી સામે પ્રથમ દૃષ્ટિએ કેસ છે અને તે માટે તેમણે વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં સાવધ અને ન્યાયી હોવું જોઈએ અને પ્રક્રિયા જારી કરતા પહેલા તમામ સંબંધિત તથ્યોને ધ્યાનમાં લેવા જોઈએ અને ન્યાયના મહિમાની પુષ્ટિ અને સમાજમાં કાયદો અને વ્યવસ્થાની જાળવણી એ ફોજદારી ન્યાયના મુખ્ય ઉદ્દેશ્યો છે અને તે વેર વાળવાનું સાધન હોવું જોઈએ નહીં, પરંતુ તે જ સમયે, "સીઆરપીસીની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અદાલતની આંતરિક સત્તાનો ઉપયોગ ખૂબ જ કરકસર પૂર્વક અને સાવધાનીપૂર્વક કરવો જોઈએ અને જ્યારે અદાલત એવા નિષ્કર્ષ પર આવે કે જો આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં ન આવે તો દેખીતો અન્યાય થશે અથવા અદાલતની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ થશે ત્યારે જ કરવો જોઈએ." જ્યાં સુધી મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા ગુનાની નોંધ લેવાના આદેશનો સંબંધ

છે, આંતરિક સત્તાનો ઉપયોગ ત્યારે થઈ શકે છે જ્યારે પ્રથમ માહિતી અહેવાલ અથવા ફરિયાદમાંના આક્ષેપો તપાસ દરમિયાન એકત્રિત કરવામાં આવેલી અન્ય સામગ્રી સાથે મળીને તેના દેખીતા મૂલ્ય પર લેવામાં આવે ત્યારે આક્ષેપ કરાયેલ ગુનો બનતો ન હોય. તે તબક્કે, પુરાવાઓની સૂક્ષ્મ તપાસ કરવી અથવા પુરાવાઓની પ્રશંસા કરવી અને એવા નિષ્કર્ષ પર આવવું ખુદ્દું નથી કે પ્રથમ દષ્ટિએ કોઈ કેસ બનતો નથી." [જુઓ: સ્ટેટ ઓફ બિહાર વિ. રાજેન્દ્ર અગ્રવાલા, [૧૯૯૬] ૮ એસસીસી ૧૩૪.

"જ્યાં સુધી ગંભીર ગેરકાયદેસરતા આચરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી ઉચ્ચ અદાલતોએ દખલ કરવી જોઈએ નહીં. તેમણે જે અદાલત પાસે આ બાબત છે તેને તે આગળ વધવા દેવી જોઈએ. ભૂલો સુધારવા માટે હંમેશા અપીલ અદાલત હોય છે. સીઆરપીસીની કલમ ૪૬૫ પાછળના સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખવો જોઈએ. પ્રક્રિયાગત જોગવાઈની કોઈપણ અથવા દરેક અનિયમિતતા અથવા ઉદ્વેગન એ ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા દખલગીરી માટેનો આધાર બની શકતી નથી સિવાય કે આવી અનિયમિતતા અથવા ઉદ્વેગનને કારણે પક્ષકારને અપૂરતી પૂર્વગ્રહ થયો હોય અને તે તબક્કે તેને સુધારવાની જરૂર હોય. વચગાળાના તબક્કે ઉચ્ચ અદાલતો દ્વારા વારંવાર દખલગીરી ન્યાયના ઉદ્દેશ્યોને પૂરા કરવાને બદલે તે ઉદ્દેશ્યોને નિષ્ફળ બનાવવાની વૃત્તિ ધરાવે છે. એવું ન હોવું જોઈએ કે પૂરતા સાધનો

ધરાવતો માણસ કાયદાને રોકી રાખવા સક્ષમ હોય. તેનો અર્થ સિસ્ટમની નિષ્ફળતા થશે." [જુઓ: સંતોષ દે અને અન્ય વિ. અર્ચના ગુપ્તા અને અન્ય, [૧૯૯૪] ૨ એસસીસી ૪૨૦.

વર્તમાન અપીલોમાં, દરેક કિસ્સામાં ફરિયાદ પક્ષે આક્ષેપ કર્યો છે કે આ અપીલકર્તાઓ કે જેઓ કાં તો મેનેજિંગ એડિટર, ચીફ એડિટર અથવા રેસિડેન્ટ એડિટર છે તેઓ જાણકાર હતા અને તેમના સંબંધિત અખબાર પ્રકાશનોમાં બદનક્ષીકારક બાબત પ્રકાશિત કરવા માટે જવાબદાર હતા. તદુપરાંત, આમાંથી કોઈ પણ કિસ્સામાં, 'સંપાદક' એ આગળ આવીને ગુનો કબૂલ્યો ન હતો કે તે પ્રકાશિત થયેલ કથિત બદનક્ષીકારક બાબત પસંદ કરવા માટે જવાબદાર વ્યક્તિ હતો. તે દરેક કિસ્સામાં પુરાવાનો વિષય છે. જો ફરિયાદ માત્ર 'સંપાદક' સામે જ ચલાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવે કે જેનું નામ અખબારમાં છપાયેલું હોય અને જેની સામે અધિનિયમની કલમ ૭ હેઠળ વૈધાનિક ધારણા હોય, અને જો આવો 'સંપાદક' એ સાબિત કરવામાં સફળ થાય કે તે અખબારમાં પ્રકાશિત કથિત બદનક્ષીકારક બાબતની પસંદગી પર નિયંત્રણ રાખનાર 'સંપાદક' ન હતો, તો ફરિયાદ પક્ષ વાસ્તવિક ગુનેગાર સામે તેની ફરિયાદનું નિવારણ કરવા માટે કોઈ ઉપાય વિના રહી જશે. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસીજરની કલમ ૩૧૯ હેઠળ અદાલતની સત્તાઓથી અમે અજાણ નથી, પરંતુ આવી સત્તાઓ મર્યાદાઓ દ્વારા ઘેરાયેલી છે.

અમને અપીલકર્તાઓ સામે શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીને રદ કરવા માટે કોઈ ખાતરીપૂર્વકનું કારણ જણાતું નથી અને ફોજદારી અપીલો ગુણવત્તા વિનાની છે. તેમને ફગાવી દેવામાં આવે છે અને અપીલકર્તાઓ સામે શરૂ કરવામાં આવેલી કાર્યવાહી કાયદા અનુસાર ચાલુ રાખવી જોઈએ.

અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.